

Richtsnoer Intellectueel eigendom binnen hogescholen in de relatie student-instelling

Juli 2021

Status: definitief

d.d. 3 september 2021 geaccordeerd door het bestuur van de VH

d.d. 3 december 2021 vastgesteld door de Algemene Vergadering van de VH

Dit richtsnoer is opgesteld door de werkgroep Richtsnoer Intellectueel Eigendomsrecht onder redactie van de Vereniging Hogescholen.

Werkgroep: Caroline Stam (Hogeschool Utrecht) Wouter Ates (Saxion), Astrid Wiktor (Fontys Hogescholen), Harry Smeltekop (Hanzehogeschool), Suzanna Bakker (Hanzehogeschool), Klaas de Vries (IXA office HvA), Niels van de Ven (BUas), Samira Lamkadmi-el Moussati (Hogeschool Rotterdam), Stefan Kukulja (Hogeschool Arnhem en Nijmegen) en Anneloes Verhoeven (Vereniging Hogescholen).

Bij de totstandkoming van dit richtsnoer is een ruime vertegenwoordiging van stakeholders uit het veld betrokken geweest als meelezer. Deze vertegenwoordiging bestond in elk geval uit enkele studenten, betrokkenen vanuit hogescholen (lectoren, juristen), de Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO) en afgevaardigden van de ministeries van EZK en OCW.

1. Aanleiding

Naar aanleiding van een aantal kamervragen in het voorjaar van 2020 is voor universiteiten onlangs door de VSNU/NFU het Addendum Richtsnoer Intellectuele Eigendomsrechten (hierna: IER) en studenten opgesteld. Dit is een aanvulling op het reeds in 2016 verschenen Richtsnoer IER richting academische startups. Het addendum bevat een verduidelijking van de regels omtrent IER toegespitst op de relatie tussen de student en universiteit en/of UMC. Vervolgens heeft de Tweede Kamer de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap verzocht ook een dergelijk richtsnoer op te laten stellen voor het hbo.

Dit richtsnoer voor het hbo ligt hier voor u en stelt een kader voor hogescholen rond IER en studenten, over wie wanneer eigenaar is van IER, passend bij de aard, de werkwijze en onderwerpen zoals die binnen de setting van het hbo spelen.

Dit richtsnoer geeft een overzicht van het geldende Intellectueel eigendomsrecht (verder IE-recht) en de rechtspositie van de studenten en de hogeschool daarin en geeft aan wanneer en op welke manier afwijking van het algemene wettelijke uitgangspunt, dat studenten rechthebbenden zijn van eventuele IER op de door hen ontwikkelde resultaten, nodig kan zijn. Het is aan de hogescholen om aan dit richtsnoer uitvoering aan te geven, met inachtneming van het principe “pas toe of leg uit”.

Dit richtsnoer is opgesteld door een werkgroep bestaande uit juristen van hogescholen en Centra voor ondernemerschap, onder leiding van de Vereniging Hogescholen. Het richtsnoer is op 3 december 2021 vastgesteld door de Algemene Vergadering van de Vereniging Hogescholen.

2. Reikwijdte en doel

Het IE-recht is de overkoepelende naam voor het recht met betrekking tot de bescherming van intellectuele creaties. Het omvat onder andere het auteursrecht, databankenrecht, octrooirecht, handelsnaamrecht, merkenrecht, tekeningen- en modelrecht, maar ook het kwekersrecht kan hieronder worden geschaard. Binnen het hoger beroepsonderwijs spelen met name het auteursrecht en (in mindere mate) het octrooirecht en het tekeningen- en modelrecht een rol. In de relatie tussen hogeschool en studenten gaat het meestal om auteursrecht. De opstellers van dit richtsnoer hebben er daarom voor gekozen om door voorbeelden die ontleend zijn aan het auteursrecht de rol te duiden die het IE-recht binnen het hoger beroepsonderwijs heeft.

Binnen diverse hogescholen is in beleidsstukken richting gegeven, maar dit geeft tot op heden nog niet de gewenste duidelijkheid bij alle betrokkenen. Dit geldt voor studenten, maar ook voor bestuurders en bijvoorbeeld (docent) onderzoekers. Alle redenen om uniformiteit te bereiken om zo een bijdrage te kunnen leveren aan de kwaliteit van onderwijs, onderzoek en valorisatie/doorwerking.

Ten eerste wordt hieronder het juridisch kader van het IE-recht besproken. Hierin wordt duidelijkheid verschaft over hetgeen er in de wet staat. Wanneer ontstaat bijvoorbeeld het auteursrecht en wie is volgens de wet eigenlijk rechthebbende? En wanneer is er reden om af te wijken van hetgeen er in de wet staat?

Ten tweede zal de relatie tot het IE-recht tussen studenten en hogeschool vanuit het onderwijs worden bekeken. Wie is rechthebbende van hetgeen studenten in die hoedanigheid vervaardigen? Wat nu als er externen betrokken worden bij het onderwijs in de vorm van (afstudeer)stages of andersoortige opdrachten die door het betrokken werkveld van opleidingen ter beschikking worden

gesteld om de studenten kennis te laten maken met het beroepenveld? Dit zal hieronder worden toegelicht.

3. Juridisch kader

We zullen ons binnen de omschrijving van dit juridisch kader zoals gezegd beperken tot het auteursrecht, het octrooirecht en het tekeningen- en modelrecht. Door deze drie IER te behandelen, laten we tevens zien dat IER op verschillende manieren kunnen ontstaan. Een octrooirecht moet namelijk aangevraagd worden en ontstaat vervolgens pas door verlening van dit recht door de octrooiverlenende overheidsinstantie. Een tekening- en modelrecht ontstaat door deponeren bij het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom en dat vereist dus ook een actief handelen. Het auteursrecht is daarentegen een voorbeeld van een IE-recht dat ontstaat op het moment dat de voor dit IE-recht specifieke prestatie wordt verricht, daarvoor hoeft dus geen extra handeling verricht te worden.

3.1 Het auteursrecht

Het auteursrecht beschermt de maker tegen ongewilde exploitatie van zijn werk door derden. De maker is immers exclusief bevoegd om het werk te openbaren en te verveelvoudigen. Een werk in de zin van de Auteurswet, is een werk van letterkunde, wetenschap of kunst, met een "eigen oorspronkelijk karakter" en een "persoonlijk stempel". Dat betekent dat het werk niet ontleend is aan een ander werk en dat er sprake moet zijn van een zekere mate van menselijke creativiteit. Voor de verkrijging van een auteursrecht zijn geen formaliteiten vereist, er is kort gezegd niets meer nodig dan het creëren van een werk. Verder geldt de hoofdregel dat het auteursrecht vervalt zeventig jaar na de dood van de maker. Dit geldt ook als de maker zijn auteursrecht heeft overgedragen.

Voor dit richtsnoer is het voldoende om op te merken dat het auteursrecht zich binnen het hbo heel breed laat gelden en zich uitstrekt van bijvoorbeeld scripties en films tot educatieve gezelschapsspellen, maar dat ook softwareprogramma's hieronder kunnen vallen. De auteursrechthebbende van een werk heeft automatisch het exclusieve recht dit werk openbaar te maken en te verveelvoudigen. Het is daarom van belang om te weten wie de Auteurswet aanwijst als rechthebbende. In de Auteurswet zijn hierover bewijsvermoedens opgenomen. Uitgangspunt in de wet (artikel 1 Auteurswet) is dat de maker van een werk ook de rechthebbende is, tenzij er bewijs van het tegendeel is. De maker van een werk is in principe de persoon die de geestelijke prestatie heeft verricht, de bedenker van het werk dus. Dat houdt in dat het auteursrecht toekomt aan degene die het werk bedacht heeft (bijvoorbeeld de architect), en dus niet aan de geldschieter (bijvoorbeeld de bank) of de uitvoerende partij (bijvoorbeeld een bouwbedrijf).

Artikel 6 van de Auteurswet gaat over werken die tot stand komen onder leiding en toezicht van een ander. Die ander wordt dan als maker aangemerkt omdat het zijn geestelijke prestatie betreft. Denk hierbij bijvoorbeeld aan studenten die enquêtes afnemen in het kader van een onderzoek dat wordt gedaan door een lectoraat. In een dergelijk geval is de hogeschool waar het lectoraat onderdeel van is, de rechthebbende.

Ook kan het voorkomen dat je de geestelijke prestatie niet zelf verricht, maar wel als maker wordt aangemerkt. Daarover gaat artikel 7 van de Auteurswet. De rechthebbende is dan de fictieve maker en wordt op grond van de Auteurswet wel als auteursrechthebbende aangewezen. Dat kan bijvoorbeeld de werkgever zijn. Ratio hierachter is dat een werkgever vrijelijk moet kunnen beschikken over de resultaten van door hem betaalde arbeid, waarvoor hij de werknemer opdracht heeft gegeven. Een student kan ook in dienst zijn van een hogeschool en een arbeidsovereenkomst hebben gesloten conform de cao hbo. Voor hogescholen is het werkgeversauteursrecht uitgewerkt

in artikel E-7 van de cao hbo. Uit dat artikel volgt dat het auteursrecht op werken als bedoeld in de Auteurswet toekomt aan de werkgever indien het vervaardigen daarvan door de werknemer in de uitoefening van zijn functie is of wordt verricht ten behoeve van de werkgever. Zo komt bijvoorbeeld het auteursrecht op opgavenbundels, gemaakt door docenten met een cao hbo-aanstelling in het kader van hun functie, toe aan de hogeschool waar deze docenten in dienst zijn. Werkgever en werknemer mogen hierover eventueel afwijkende afspraken maken.

Zoals reeds eerder vermeld beschermt het auteursrecht de maker tegen ongewilde exploitatie van zijn werk door derden. De maker is immers exclusief bevoegd om het werk te openbaren en te verveelvoudigen. Dit auteursrecht kan geheel of gedeeltelijk worden overgedragen. Een overdracht kan evenwel alleen rechtsgeldig plaatsvinden als dit schriftelijk gebeurt door middel van een daartoe bestemde akte (bijvoorbeeld een overeenkomst). Het kenmerk van overdracht is dat vervolgens degene aan wie het auteursrecht wordt overgedragen het werk nu mag verveelvoudigen en openbaar maken. De maker houdt nog wel enige bescherming als hij zijn auteursrecht heeft overgedragen. De maker wordt namelijk – ook na overdracht van zijn auteursrecht – beschermd door persoonlijkheidsrechten: rechten die toezien op de intieme relatie tussen de maker en het werk. Tegen bijvoorbeeld een ernstige vermindering van het werk wordt de maker dan nog beschermd, ook heeft de maker het recht op naamsvermelding. Zie verder ook hetgeen vermeld staat in artikel 25 lid 1 Auteurswet.

3.2 Het octrooirecht

De Rijksoctrooiwet regelt de bescherming van uitvindingen. Hieronder vallen uitvindingen van materiele aard, maar ook bijvoorbeeld werkwijzen. In tegenstelling tot het auteursrecht ontstaat bescherming middels een octrooi pas als op een uitvinding octrooi wordt aangevraagd en verleend. Hiervoor dienen dus wel de nodige formaliteiten verricht te worden.

Als een octrooi wordt aangevraagd dan moet de uitvinding aan een aantal eisen voldoen, te weten het nieuwheidsvereiste, het inventiviteitsvereiste en het vereiste van industriële toepasbaarheid. Een octrooi heeft een beschermingsduur van maximaal 20 jaren (met als uitzondering de mogelijkheid om een farmaceutisch octrooi met 5 jaren te kunnen verlengen), waarna het octrooi vervalt en de uitvinding door iedereen mag worden gebruikt.

In beginsel kan degene die de nieuwe technische vinding zelf heeft gedaan, de uitvinder, daarop een octrooi aanvragen. Artikel 12 van de Rijksoctrooiwet noemt daarop echter een aantal uitzonderingen.

De eerste uitzondering (artikel 12 lid 1) betreft een dienstverband ofwel de verhouding werkgever versus werknemer. De werknemer heeft in principe zelf recht op octrooi op zijn uitvindingen, tenzij de aard van het dienstverband erop gericht is dat de werknemer zijn bijzondere kennis aanwendt tot het doen van uitvindingen. Met andere woorden; de werkgever heeft de werknemer aangenomen om uitvindingen te doen op het betreffende vakgebied. In dat geval is de werkgever degene die aanspraak kan maken op het octrooi.

De tweede uitzondering (artikel 12 lid 2) is dat in geval de uitvinding wordt gedaan door iemand die in het kader van een opleiding bij een ander werkzaamheden verricht, de aanspraak op octrooi toekomt aan degene bij wie de werkzaamheden worden verricht. Dit geldt voor stages en praktijkopdrachten. De verlenner van de opdracht is dan degene aan wie het octrooi toekomt. Ook hier geldt weer dat de uitvinding geen toevalligheid moet betreffen maar verband moet houden met, het onderwerp van de werkzaamheden.

De derde uitzondering (artikel 12 lid 3) gaat over de situatie waarin een uitvinding is gedaan door iemand die in dienst van een universiteit, hogeschool of onderzoeksinstelling onderzoek verricht. Bij hogescholen zullen dat onderzoekers of bijvoorbeeld docenten met een onderzoekstaak zijn. Het is dan de werkgever die het octrooi mag aanvragen en verder kan exploiteren. De ratio achter de bovengenoemde situaties is dat opdracht- of werkgever de uitvinder faciliteert en ondersteunt om tot uitvindingen te komen. Die relatie brengt met zich mee dat de opdracht- of werkgever daarvan de vruchten plukt.

Een werkgever die het octrooi exploiteert en daarvoor een vergoeding ontvangt moet in sommige gevallen conform artikel 12 lid 6 van de Rijsoctrooiwet de werknemer of uitvinder daarvoor een billijke vergoeding geven. De uitvoering hiervan kan door de hogeschool worden vastgelegd in een uitvindersregeling. Het hebben van een uitvindersregeling geeft op voorhand duidelijkheid aan betrokkenen.

3.3 Tekeningen- en modelrecht

Nieuwe producten ontwerpen is binnen de wereld van het toegepast onderzoek eerder regel dan uitzondering. De uiterlijke kenmerken van deze producten kunnen worden beschermd door middel van het modelrecht. We hebben het dan over de lijnen, de kleuren, maar bijvoorbeeld ook over de vorm van het ontwerp. Degene die houder is van een modelrecht kan een ieder ander verbieden gebruik te maken van het model.

Artikel 3.1 BVIE (Benelux Verdrag inzake de Intellectuele Eigendom) bepaalt, dat als tekening of model kan worden beschermd het nieuwe uiterlijk van een voortbrengsel met een eigen karakter. Dat lijkt op de inhoudelijke eisen die deels worden gesteld aan bijvoorbeeld het octrooirecht en het auteursrecht.

Een modelrecht ontstaat op het moment dat het model wordt gedeponeerd via het Benelux-Bureau voor de Intellectuele Eigendom.

4. Algemeen uitgangspunt

Studenten die kiezen voor een opleiding binnen het hoger beroepsonderwijs zullen gedurende hun studieloopbaan tal van rapporten, producten, software programma's etc. (verder: resultaten) opleveren. Op al die resultaten kunnen verschillende rechten rusten vanuit het palet van het IE-recht. Het is voor de studenten van belang dat zij zich hiervan bewust zijn en dat zij goed weten wat hun rechten en plichten zijn. Niet alleen tijdens de studie is dit van belang, maar ook daarna als beginnend professional in de context van hun eigen beroepspraktijk is het waardevolle kennis. Het ligt dan ook voor de hand dat hogescholen studenten hier op verschillende logische momenten in de studie over informeren (denk aan wervingsactiviteiten of specifieke of algemene informatiebijeenkomsten) of er wellicht zelfs nadrukkelijk aandacht aan besteden in het curriculum.

Op basis van het juridisch kader is het algemene uitgangspunt ten aanzien van door studenten ontwikkelde resultaten als volgt:

'Studenten zijn rechthebbenden van eventuele IER op de door hen ontwikkelde resultaten.'

Tegelijkertijd moeten we ons realiseren dat het in voorkomende gevallen noodzakelijk kan zijn om van dit algemene uitgangspunt af te wijken. We noemen een aantal voorbeelden;

Zo zal een bedrijf dat via de hogeschool een opdracht wil laten uitwerken door een groep studenten, vaak zelf de IER op het resultaat willen hebben, zodat het bedrijf er zelf wat mee kan. Om dit te bewerkstelligen zal van de betrokken studenten gevraagd worden om (deels) hun IER over te dragen aan het bedrijf alvorens zij aan de opdracht mee kunnen werken. Dat zal dan vastgelegd moeten worden in een aparte overeenkomst tussen het bedrijf en de student. Het is de rol van de hogeschool om studenten hier op te wijzen, hen bewust te maken van de gevolgen van de overdracht en om hen hierover goed te informeren.

Of een hogeschool wil studenten betrekken bij onderzoek dat de hogeschool binnen een consortium uitvoert. Een consortium is een tijdelijk samenwerkingsverband dat vaak wordt aangegaan in het kader van een subsidieverstrekking voor onderzoek. Binnen dit consortium worden afspraken gemaakt over de wijze waarop moet worden omgegaan met IER. Studenten kunnen dan alleen betrokken worden als zij zich hieraan conformeren. Ook in dit geval zou dit kunnen leiden tot een noodzakelijke overdracht van IER door studenten. Het is aan de hogeschool om er op toe te zien dat de consortiumovereenkomst nageleefd wordt en indien noodzakelijk er tijdig aanvullende schriftelijke afspraken met de student(en) gemaakt worden. Uiteraard dient de hogeschool studenten hier ook tijdig over te informeren, zodat studenten daar rekening mee kunnen houden.

5. De praktijk

5.1. Fictieve opdrachten

Studenten studeren binnen de kaders van een door de opleiding vastgesteld curriculum. Docenten bedenken fictieve opdrachten (daar is in werkelijkheid dus geen bedrijf bij betrokken) en van studenten wordt verwacht dat zij met gevraagde oplossingen komen. Die oplossingen kunnen bestaan uit een rapportage, maar bijvoorbeeld ook uit een stuk softwarecode. Dit zijn resultaten, waarop bijvoorbeeld auteursrecht kan rusten. In dit soort gevallen geldt het algemene uitgangspunt, namelijk dat studenten rechthebbenden zijn van eventuele IER op de door hen ontwikkelde resultaten. In dit geval is er ook geen noodzaak om van deze hoofdregel af te wijken. De hogeschool zal niet de ambitie hebben IER te exploiteren die aan studenten toebehoort. Wel heeft een hogeschool de wettelijke plicht om het kader van de opleidingsaccreditatie, werk van studenten op verzoek aan het accreditatieorgaan te overleggen. In dat kader moeten de resultaten wel voor de hogeschool beschikbaar en te gebruiken zijn. Dit heeft verder geen invloed op de IER van studenten. Hogescholen worden geacht studenten hier duidelijk over te informeren, bijvoorbeeld bij de beschrijving van de inhoud van de opleiding en de examens (OER), in de studiegids, bij de nadere informatie bij de betreffende opdracht of de module- of vakbeschrijving.

5.2. Praktijkopdrachten

Binnen het hoger beroepsonderwijs wordt binnen het curriculum van een opleiding niet alleen gewerkt met fictieve opdrachten. Ook vanuit de praktijk kunnen opdrachten bij de hogeschool neergelegd worden, die in het curriculum van een opleiding gebruikt kunnen worden.

Zo kan een opdracht bijvoorbeeld van een (extern) bedrijf afkomstig zijn, maar het kan ook voorkomen dat de hogeschool zelf in het kader van een onderzoeksopdracht van een lectoraat een opdracht door studenten wil laten uitvoeren.

Bij dergelijke opdrachten zal het bedrijf/de lector over het algemeen de opdracht enkel wil laten uitvoeren als de IER die ontstaan binnen de opdracht aan het bedrijf/de lector toe zullen komen, wat dan ook al vaak contractueel is vastgelegd tussen de hogeschool en het bedrijf/de lector.

Ook kan het voorkomen dat de opdracht uitgevoerd wordt in het kader van gesubsidieerd onderzoek, waarbij de hogeschool gebonden is aan een (consortium)overeenkomst waarin al strikte afspraken gemaakt zijn over de IER. In die gevallen zullen studenten die aan de opdracht mee willen werken gevraagd worden om (deels) hun IER over te dragen aan het bedrijf of lectoraat alvorens zij aan de opdracht mee kunnen werken. Dat zal dan vastgelegd moeten worden in een aparte overeenkomst tussen het bedrijf/lectoraat en de student. Het is de rol van de hogeschool om studenten hier op te wijzen, hen bewust te maken van de gevolgen van de overdracht en om hen hierover goed te informeren.

Ook hierbij moet er rekening gehouden wordt met het feit dat beoordeling van het werk van studenten door examinatoren van de hogeschool altijd mogelijk moet zijn en dat de betrokken hogeschool de resultaten moet kunnen overleggen in het geval van een opleidingsaccreditatie. Het is de taak van de hogeschool om studenten hier op te wijzen, hen bewust te maken van de gevolgen van de overdracht en om hen hierover goed te informeren.

Opdrachten die worden aangeboden vanuit de hogescholen zelf zijn vaak onderdeel van de onderzoekslijn van betrokken lectoraten. Logischerwijs mag van de hogescholen worden verwacht dat zij zoveel als mogelijk het algemene uitgangspunt hanteren. Feit is echter wel dat hogescholen zich moeten houden aan afspraken met eventuele deelnemende derden, die reeds gemaakt zijn in aan de onderzoeken ten grondslag liggende samenwerkingsovereenkomsten. Dit zal vaak met zich meebrengen dat van studenten zal moeten worden gevraagd om (een deel van) hun IER over te dragen.

In de bovengenoemde situaties is het uitgangspunt dat hogescholen in de projectovereenkomst, die voor de start van de opdracht door zowel de student, de opleiding, als de opdrachtgever ondertekend wordt, de volgende punten vastleggen:

- a) dat de beoordeling van het werk van de student te allen tijde mogelijk moet zijn;
- b) dat de resultaten van de student te allen tijde overlegd moeten kunnen worden in het kader van een opleidingsaccreditatie; en:
- c) als afgeweken wordt van het algemene uitgangspunt ten aanzien van wie rechthebbende is, dat alle IER aan de opdrachtgever toekomen.

Bij bepaalde opdrachten kan het dus zo zijn, dat studenten niet kunnen deelnemen aan de betreffende opdracht, als zij niet bereid zijn hun IER over te dragen. Hoewel de studenten daar zelf voor kiezen mag dit er nooit toe leiden dat zij hierdoor moeten inboeten op onderwijsmogelijkheden of op de kwaliteit daarvan. In voorkomende gevallen rust op de hogeschool de inspanningsverplichting om samen met die student te zoeken naar een gelijkwaardig alternatief, waarbij student dezelfde leeruitkomsten kan realiseren zonder zijn IER over te hoeven dragen. Dit zal eigenlijk altijd maatwerk betreffen, afhankelijk van het type opdracht en het soort opleiding. Van hogescholen wordt verwacht dat ze in intern beleid een procedure vast te stellen om hierin te voorzien.

Zeker voor opleidingen die voor een groot deel bestaan uit praktijkopdrachten en waarbij studenten dus mogelijk vaker verzocht worden om hun IE rechten op te geven teneinde de praktijkopdrachten in het werkveld te kunnen doen, geldt dat de hogescholen studenten hier vooraf al goed over dienen te informeren. Bijvoorbeeld door hier bij de werving, tijdens informatieavonden en in de studiegids

al over te communiceren, zodat de aankomend student zich hier al op kan oriënteren en dat mee kan laten wegen bij zijn studiekeuze.

5.3. Stage & Afstuderen

Een kennismaking met het werkveld is cruciaal in het hoger beroepsonderwijs. Dit wordt in zijn algemeenheid gedaan in de vorm van een stage of afstuderen. Belangrijk om te onthouden in het kader van het IE-recht is dat de student geen werknemer is en dat het eerder besproken werkgeversauteursrecht niet van toepassing is. Normaliter ligt aan een stage of afstuderen een overeenkomst ten grondslag die gesloten wordt tussen extern bedrijf, student en hogeschool (overigens kan een hogeschool zelf ook een stage of afstudeeropdracht aanbieden). In die overeenkomst kan worden afgeweken van het algemene uitgangspunt ten aanzien van de vraag wie rechthebbende is. Uitgangspunt is dat hogescholen in de stage-/afstudeerovereenkomst dezelfde drie punten op te nemen, die hierboven onder 5.2 voor projectovereenkomsten zijn genoemd.

De student moet er door de hogeschool op gewezen worden dat door in de overeenkomst op te nemen dat IER aan het externe bedrijf toekomen, de student ervoor kiest om een wettelijk recht over te dragen. Het publiceren of vermenigvuldigen (anders dan voor eigen gebruik) van bijvoorbeeld een scriptie is – zonder toestemming van het externe bedrijf – dan niet meer mogelijk. En als er bijvoorbeeld een uitvinding door de student gedaan wordt, betekent dit dat het octrooi in beginsel toekomt aan het externe bedrijf conform artikel 12 lid 2 van de Rijksoctrooiwet. Dat houdt niet in dat de student altijd met lege handen staat. Op grond van artikel 12 lid 6 van de Rijksoctrooiwet kan de student onder omstandigheden recht hebben op een billijke vergoeding.

Ingeval de hogeschool zelf de (afstudeer)stage aanbiedt, dan mag verwacht worden dat zoveel als mogelijk het algemene uitgangspunt, dat de IER aan de student als maker toekomt, wordt gehanteerd. Ook in deze situatie geldt het uitgangspunt dat studenten altijd moeten kunnen stagelopen of afstuderen, ook als zij hun IER niet wensen over te dragen. De hogeschool zal zich – ook in deze situatie – moeten inspannen om samen met student een alternatief te vinden. Dit kan in de vorm van een andere stage waarbij de IER niet of slechts deels overgedragen dienen te worden, of door middel van een vervangende opdracht waarmee ook aan de eindkwalificaties voldaan kan worden. Maatwerk is hier geboden. Hogescholen worden geacht om hier intern beleid op vast te stellen.

5.4 Ondernemerschap of startups

Een kerntaak van hogescholen is ervoor te zorgen dat met onderzoeksresultaten maatschappelijke impact wordt bewerkstelligd. Het is voorstelbaar dat onder voorwaarden daarvoor IER worden overgedragen aan de partners met wie binnen onderzoek wordt samengewerkt. Binnen hogescholen zijn ook veel ondernemende studenten die mogelijk met de kennis (lees: IER) van hogescholen een bedrijf willen starten, de zogenaamde startup.

Als een student dit wil dan moet bekeken worden wie rechthebbende is van het intellectuele eigendom. Is dat de hogeschool, een partner of wellicht allebei? Mogelijk heeft de student zelf ook meegewerkt aan het onderzoek. Wat is dan de positie van de student binnen dit geheel? Dat hangt onder andere af van de vraag of de student bij de hogeschool in dienst was of dat deze in het kader van de opleiding heeft meegewerkt aan het onderzoek. De antwoorden op voorgaande vragen zullen in belangrijke mate bepalen onder welke voorwaarden het voor een student mogelijk is om met kennis van een hogeschool te ondernemen.

Is de student rechthebbende van de IER dan is deze vanzelfsprekend vrij om hiermee te ondernemen. Hogescholen hebben tal van programma's ingericht om de student in kwestie hierin te ondersteunen. Hogescholen dienen hun studenten hier duidelijk over te informeren.

6. Conclusie

De student is rechthebbende van eventuele IER op de door de student ontwikkelde resultaten. Sommige opdrachtgevers zullen hun opdracht echter alleen aan studenten verstrekken onder de voorwaarde dat studenten bereid zijn de IER (in het geheel of deels) bij de opdrachtgever te laten. Belangrijk aandachtspunt voor hogescholen is dat studenten die hun IER niet willen afstaan nooit mogen inboeten op onderwijsmogelijkheden. De hogeschool zal zich moeten inspannen om samen met haar studenten naar een alternatief te zoeken, waarbij het niet noodzakelijk is dat studenten hun IER (geheel en al) overdragen. Anderzijds geldt ook dat beoordeling van het werk van de student altijd mogelijk moet zijn en dat de betrokken hogeschool de resultaten moet kunnen overleggen in het geval van een opleidingsaccreditatie. Het is de taak van de hogeschool om de student bewust te maken van de gevolgen van de overdracht en om de student hierover goed te informeren. Het verdient dan ook aanbeveling om binnen de hogeschool een centraal informatiepunt in te richten waar studenten met vragen over IE-recht terecht kunnen. Mogelijk kan het Auteursrechten Informatiepunt van de betreffende hogeschool hierbij worden betrokken.

Bijlage 1 Checklist voor hogescholen

- Hebben we op onze hogeschool (of met andere hogescholen gezamenlijk) intern beleid vastgesteld over IE-recht met betrekking tot de relatie tussen hogeschool en student?
- Hanteren we in het intern beleid het wettelijke uitgangspunt dat studenten rechthebbende zijn van eventuele IE-rechten op de door hen ontwikkelde resultaten?
- Bevat dat beleid een uitvindersregeling (paragraaf 3.2)? Zo nee, is het wenselijk die op te stellen?
- Is in dat beleid in elk geval aandacht voor: uitzonderingen die kunnen gelden op de hoofdregel en de wijze waarop kan worden gekomen tot een gelijkwaardig alternatief in het geval studenten hun IER niet willen overdragen bij bepaalde opdrachten?
- Is dit beleid voldoende kenbaar/gemakkelijk vindbaar voor studenten en begeleiders?
- Wordt er aandacht besteed aan /IER bij wervingsactiviteiten/in de studiegids/in de OER/ in project- en stageovereenkomsten en/of in module- of vakbeschrijvingen of is het binnen de beroepscontext van bepaalde opleidingen wellicht zelfs aangewezen dit in het curriculum op te nemen?